

Lluïsa Gràcia
Gabinet d'Assessorament
Lingüístic per a la
Immigració.
Girona

En aquest article, s'hi justifica la importància de conèixer algunes de les propietats gramaticals de les llengües dels parlants que aprenen català i que són molt diferents de les que habitualment tenim més a prop. Aquest coneixement és bàsic per entendre moltes de les dificultats d'aquestes persones a l'hora d'aprendre el català i pot ajudar a elaborar materials didàctics més adequats i a plantejar les estratègies d'ensenyament més adients per a cada cas.

Paraules clau: *gramàtica contrastiva, aprenentatge del català com a L2, llengua i immigració.*

Contrastive linguistics

In this article we justify the importance of getting to know some of the grammatical features of the speakers who are learning Catalan, considering that these features are very different from the ones that are best known to us. This knowledge is basic to understand many of the difficulties that these people present as far as learning Catalan is concerned and it can help to elaborate didactic materials that are more appropriate to their needs and to settle teaching strategies that are more suitable for each case.

Keywords: *Contrastive grammar, L2 learning, language and immigration.*

Introducció

Des de fa uns quants anys, la situació lingüística a Catalunya ha experimentat un canvi notable. Actualment, s'hi parlen un nombre de llengües que alguns estudis situen al voltant dels tres centenars. D'aquestes, n'hi ha algunes que són molt minoritàries al nostre territori (però no necessàriament a la zona originària), però d'altres les parlen un nombre molt considerable de persones que viuen entre nosaltres.

Aquesta diversitat lingüística és perceptible a gairebé tots els àmbits de la vida quotidiana (al carrer, al mercat, a les botigues, als centres sanitaris, etc.), però en un dels llocs on es nota més és a les aules de les escoles i dels centres de secundària i a les aules destinades a la formació o a l'ensenyament del català a adults. És precisament en aquests centres on es fa l'ensenyament formal de la llengua i, per tant, on la diversitat té una repercussió que va més enllà de la intercomprensió entre els autòctons i les persones que arriben de fora: els professionals que hi treballen han d'ensenyar català a alumnes que parteixen d'una llengua que, sovint, és molt diferent de la nostra des del punt de vista gramatical. En aquest sentit, la situació és força diferent de la que hi havia anteriorment, quan la llengua «estrangera» era gairebé exclusivament el

castellà: d'una banda, perquè gramaticalment (i lèxicament) les dues llengües són molt properes i, d'altra banda, perquè els professionals que ensenyaven català també coneixien el castellà i, per tant, es podien entendre amb els alumnes i, a més, eren capaços de preveure i d'entendre les dificultats lingüístiques amb què es trobaven els aprenents.

En la situació actual, els professionals que ensenyen català a les noves comunitats provinents de diverses zones del món es troben que, al començament, la comunicació verbal amb els alumnes moltes vegades és impossible i, d'altra banda, no poden preveure ni entendre fàcilment les dificultats concretes que té cada grup lingüístic, perquè no coneixen en absolut el funcionament de la seva llengua (o, molt sovint, de les seves llengües, perquè en molts casos es tracta de parlants que en dominen més d'una).

Ara ens podríem preguntar si realment cal saber la llengua de l'aprenent per ensenyar la pròpia. La resposta, evidentment, és que no, però conèixer-ne algun aspecte hi ajuda. Com en qualsevol àmbit de la vida, si es vol resoldre un problema, el primer que s'ha de fer és entendre en què consisteix i saber d'on ve. Una vegada sabut això, és més fàcil buscar-hi una solució o una via per alleugerir-lo. I en aquesta feina hem de treballar junts els lingüistes i els professionals de l'ensenyament de la llengua. Els lingüistes hem de ser capaços d'elaborar un material que acosti el funcionament de les noves llengües de Catalunya a les persones que ensenyen català als parlants d'aquestes llengües, i els mestres, professors i especialistes en didàctica han de ser capaços d'elaborar el material adequat per a cada cas. Des del meu punt de vista, és responsabilitat de tots dos col·lectius i la feina s'ha de fer conjuntament, cadascú en l'àmbit que li és propi, però en col·laboració amb l'altre.

A continuació, exposaré alguns exemples que demostren la importància de tenir algunes nocions sobre l'estructura de les llengües del nou alumnat a l'hora d'entendre algunes de les dificultats lingüístiques que manifesta durant l'aprenentatge del català. En la majoria dels casos, el problema concret es podrà relacionar amb una diferència entre la gramàtica del català i la de la llengua de l'aprenent, però també s'han de tenir presents dues coses: la primera és que no totes les diferències gramaticals provoquen dificultats del mateix tipus (n'hi ha algunes que són molt difícils de superar i unes altres només es donen en els primers estadis de l'aprenentatge i després desapareixen), i la segona és que no totes les dificultats es poden vincular exclusivament a diferències gramaticals interlingüístiques, perquè hi ha alguns aspectes de la gramàtica, com ara la flexió, per exemple, que són més difícils d'adquirir que uns altres, independentment de les

llengües implicades. En aquests darrers casos, però, si la primera llengua és substancialment diferent de la que s'aprèn, les dificultats s'accentuen.

Influència de la primera llengua: alguns exemples

La fonologia i la fonètica

Un dels trets més coneguts de la parla catalana de les persones xineses és la dificultat per pronunciar les nostres consonants vibrants i bategants (*rosa* i *cara*), que ells pronuncien amb la lateral [l]. Aquesta característica, que ja és un tòpic, no sorprèn ningú, però pot ser interessant saber per què es dona aquest canvi de consonants. Abans d'entrar en la fonologia del xinès, però, és bo remarcar que aquests tipus de sons també es troben en alternança en llengües que ens són molt més properes: una part dels parlants andalusos transformen les *l* en *r* quan es troben dintre del mot en posició final de síl·laba: *mi arma* per *mi alma*; en algunes zones del Carib que són de parla castellana, la *r* final de paraula se substitueix per una *l*: *amol* per *amor*. I els catalans alternem la forma normativa *juliol* amb la col·loquial *jurjol*. Només amb aquests exemples ja podem veure que el comportament dels parlants xinesos no és tan estrany: es tracta de consonants líquides que comparteixen força trets i que, per tant, són susceptibles de derivar de l'una a l'altra.

En el cas del xinès, el seu sistema fonològic conté una lateral alveolar /l/, però no té cap consonant vibrant ni bategant equivalent a les nostres. El so que s'hi podria assemblar més és una retroflexa que, com totes les altres retroflexes, en la llengua usada habitualment se substitueix per la corresponent alveolar, és a dir, /l/. Per tant, és lògic i fàcil d'entendre que quan parlen català activin la mateixa regla que fan servir en la seva llengua. Seria un cas paral·lel al dels catalanoparlants que sonoritzem les *s* finals de paraula quan la següent comença per vocal, i ho continuem fent quan parlem en castellà, tot i que en aquesta llengua no es produeix aquest canvi: diem *la[z]olas* en lloc de *la[s]olas*. Així, es pot explicar la raó de les pronunciacions següents de paraules del català fetes per parlants xinesos:

(1) a.	ca[r]o → ca[l]o	b.	ca[r]a → ca[l]a
	[r]ata → [l]ata		ho[r]a → ho[l]a

Una de les dificultats lingüístiques de les comunitats magribines que poden sorprendre més és el problema que tenen per distingir les

vocals mitjanes de les corresponents tancades en català, és a dir, [e] i [ɛ] de [i], i [o] i [ɔ] de [u]. Ens poden servir d'exemples els casos següents, que moltes vegades resulten inexplicables per als professors, que, a més, s'adonen que són sons que aquestes persones pronuncien quan parlen la pròpia llengua:

(2) a.	n[ɛ]n → n[i]n p[ɛ]sa → p[i]sa	b.	Marr[ɔ]c → Marr[u]c m[o]lt → m[u]lt
--------	----------------------------------	----	--

Per als catalanoparlants, la distinció entre les vocals tancades i les mitjanes té valor fonemàtic, és a dir, permet de distingir paraules diferents: p[e]s / p[ɛ]s / p[i]s, s[o]c / s[ɔ]c / s[u]c. Tant en àrab com en amazing, les vocals mitjanes no tenen valor fonemàtic, són al·lòfons de les corresponents tancades. Dit d'una altra manera: el fonema /i/ de vegades es pronuncia [i] i de vegades [e], segons el tipus de consonant que tingui al costat. Si ho volguéssim comparar amb un fenomen que ens és més proper, podríem fer un paral·lelisme entre els sons vocàlics mitjans de l'àrab i de l'amazing i la consonant nasal velar del català [ŋ]: aquesta consonant en català no té valor fonemàtic, és només «una manera de pronunciar» la /n/ quan va seguida d'una consonant velar, com a e[ŋ]cara o a[ŋ]goixa; però no la trobarem mai a començament absolut de mot ni entre vocals: [ŋ]ama o ka[ŋ]a serien estructures fòniques mal formades en català i per això, encara que siguem capaços de pronunciar [ŋ] en paraules com encara o angoixa, ens costaria pronunciar correctament les paraules [ŋ]aliitoo 'flauta' o ka[ŋ]jo 'coll' del mandinga, que sí que té /ŋ/ amb valor fonemàtic. Un darrer exemple que es pot comparar amb les dificultats de les persones àrabs o amazings per distingir les vocals tancades de les mitjanes el trobem en els problemes dels castellanoparlants per diferenciar les s sonores i les sordes del català: tot i que en castellà existeix el so sonor [z], en paraules com ara mu[z]go, per sonorització del fonema sord /s/ seguit de consonant sonora, la s sonora no és un segment que formi part de l'inventari fonològic del castellà i per això els seus parlants tendeixen a pronunciar sordes les s sonores del català.

La morfologia

Com ja hem dit abans, la morfologia, especialment la flectiva, és un dels aspectes gramaticals que costen més d'adquirir, independentment de quina o de quines siguin les llengües implicades. No obstant això, és cert que el procés d'aprenentatge esdevé més complicat quan

es parteix d'una llengua que no té flexió i se n'aprèn una amb un sistema flectiu mínimament ric, com pot ser el català. Tot seguit, donarem alguns exemples de dificultats de parlants de llengües amb poca flexió en el nom o en el verb quan aprenen català.

En moltes llengües del món, els elements nominals són invariables respecte al gènere i no presenten cap morfema equivalent a la nostra *a* de femení (o a la *-o* de masculí i la *-a* de femení del castellà). Si tenim en compte això i, a més, hi afegim que la immensa majoria de les vegades l'assignació d'un nom a un gènere determinat en català és absolutament arbitrària (*panxa* és femení, però *ventre* és masculí), aleshores podrem entendre per què a alguns aprenents els és tan difícil assignar gènere als noms i, de retruc, als altres elements del sintagma nominal que hi concorden (determinants, adjectius, etc.):

(3) a. <i>un</i> mòmia
la senyoreta està <i>enfadat</i>
<i>el</i> religió
és <i>palet</i> (= paleta) | b. <i>la</i> casament
<i>una</i> llibre
<i>una</i> programa
<i>la</i> meva idioma |
|---|--|

En els exemples de (3a), els parlants han fet servir una forma masculina en lloc de la femenina, que seria la correcta. En els dos últims exemples, es podria pensar que el parlant està en procés d'adquisició del sistema de flexió de gènere del català o del castellà, perquè identifica una *-o* final (*religió*) amb el morfema de masculí del castellà *i*, en el cas de *palet*, perquè, ha deduït que la *-a* final és marca de femení i no l'ha incorporada a un nom que designa un ésser sexual masculí, que és en els pocs casos en què el gènere en català pot ser previsible. En els exemples de (3b), en canvi, s'ha fet servir el femení en lloc del masculí. Excepte en el primer cas, l'error també es pot atribuir a una sobrerregularització del sistema que s'està aprenent: la vocal neutra final del nom s'associa a la marca de gènere femení *i*, per tant, els determinants es fan concorden en femení amb el nom. Es tracta, doncs, d'errors que són un bon senyal, perquè demostren que s'està adquirint el sistema i que el que falla són només els casos que s'aparten del que seria regular.

Un cas especialment interessant és la manera que tenen alguns parlants del tagal d'expressar el sexe d'éssers animats. En reproduïm dos exemples a (4):

(4) a. todos [els cadells] eren <i>noies</i> (= eren gosses)
b. havien nascut dos <i>nois</i> , o sigui, dos <i>gossos</i>

El tagal és una de les llengües que no fa distinció gramatical de gènere en els noms. En el cas dels éssers sexuats, com en moltes altres llengües (cf. cat. *un cocodril mascle / un cocodril femella; una granota mascle / una granota femella*), recorre a la composició: el nom que designa l'animal o ésser humà s'uneix, mitjançant una partícula, a *lalaki* o *babae*, que signifiquen, respectivament *home, mascle* i *dona, femella*.

(5)	a.	asong <i>lalaki</i> asong <i>babae</i>	'gos' 'gossa'
	b.	kapatid na <i>lalaki</i> kapatid na <i>babae</i>	'germà' 'germana'

Sembla força evident que l'ús de *noies / nois* a (4) està relacionat amb el funcionament de la primera llengua dels parlants que es reflecteix a (5).

Pel que fa a la flexió de nombre dintre del sintagma nominal, hem de tenir present que, independentment de com marqui el plural la primera llengua de l'aprenent (si el marca), en algunes llengües el morfema de plural només apareix una vegada dintre d'un sintagma nominal, és a dir, no hi ha concordança entre el nom i els determinants o els adjectius. Només que comparem el català i l'anglès ens podrem adonar de la diferència: a *els meus tres amics italians*, el català marca el plural al determinant, al nom i a l'adjectiu, a més d'incloure-hi un numeral (*tres*) que ja indica pluralitat. En la construcció anglesa corresponent, només hi ha marca de plural en el nom: *my three Italian friends*. A (6) i a (7) donem alguns exemples de llengües que tenen un funcionament diferent del que té el català:

(6)	MANDINGA		
a.	woo moo woo moo/lu wolu	aquell persona aquell persones aquells	'aquella persona' 'aquelles persones' 'aquell(e)s'
b.	dendika fuloo dendikoolu fuloo dendinka fuloolu	vestit dos + DEF. vestit+ DEF. +PlDOS+ DEF. vestit dos+ DEF.+PL.	'els dos vestits' 'els dos vestits' 'els dos vestits'

(7)	Wòlof		
a.	toogu <i>bi</i> toogu <i>yi</i>	cadira la cadires les	'la cadira' 'les cadires'
b.	benna teere ñeent teere	un llibre quatre llibre	'un llibre' 'quatre llibres'

Com es pot observar a (6), el mandinga té un sufix, *-lu*, per marcar el plural que es pot adjuntar tant als noms com als demostratius. Però aquest morfema només apareix una vegada dintre del sintagma nominal: en el segon exemple de (6a), només apareix adjuntat al nucli nominal, però no al demostratiu. A més, quan el sintagma conté un numeral, com *fuloo* a (6b), el morfema *-lu* de plural pot no aparèixer-hi, com en el primer exemple, o pot aparèixer només en el nom, com en el segon, o només al final del sintagma, adjuntat al numeral. Remarquem, però, que només pot ser-hi present una vegada (ara deixem la banda el morfema *-oo*, que indica que el sintagma és definit i que equivaldria, aproximadament, al nostre article definit).

Pel que fa al wòlof, en els exemples de (7) es pot veure que el nom no varia per indicar el plural. A (7a) mostrem que aquest valor l'assumeix el determinant, que apareix postposat al nom. Quan hi apareix un numeral, com a (7b), el nom tampoc no té una forma diferent de la que té en singular.

Si ens fixem en el funcionament d'aquestes llengües, i en el d'altres de similars, podrem entendre molt més fàcilment que els seus parlants tendeixin a ometre marques de plural en els sintagmes nominals del català, de vegades calcant la seva llengua i, d'altres, posant-ne només en un dels elements del sintagma, encara que no coincideixi amb el de la pròpia llengua:

(8)	les taula
cent gram
la nenes
nen petits
les patata |
|-----|--|

Quant a la morfologia verbal, exposarem el cas d'una llengua que no té marques de persona en el verb. El xinès, com el soninké, el mandinga, el tagal i moltes altres, no distingeix la persona del subjecte en el

verb. Les seves formes verbals són invariables, com les nominals, i no canvien de forma ni per a la persona, ni per al temps, el mode, etc. Així, el verb *ài* correspon a totes les formes del nostre verb *estimar*. Les diferències de persona del subjecte que nosaltres marquem amb sufixos afeigits a l'arrel verbal, en xinès es dedueixen del pronom o del sintagma nominal, que gairebé sempre hi apareix explícit (com en anglès, que és una llengua amb una flexió verbal molt pobre), i les distincions de temps i d'aspecte es concreten a través d'adverbis o de partícules aspectuals.

No és estrany, doncs, que, partint d'una llengua amb aquestes característiques, els parlants xinesos que aprenen català tinguin moltes dificultats a l'hora de marcar la persona en el verb:

(9)	<p>a. [Jo] sap xinès
Sap [tu] per què?
Elles també treballa</p> <p>b. Una nena fe(r) tonteria
Però jo no conèixe(r)</p> |
|-----|---|

Els exemples de (9a) ens podrien fer pensar que utilitzen la tercera persona del singular en lloc de les altres, però també es podria pensar, a partir de (9b), que en realitat utilitzen l'arrel o el tema verbal, sense cap marca de persona, com en la seva llengua. En molts casos, com en els de (9a), en català la tercera persona singular del present coincideix amb l'arrel o el tema, perquè no conté cap més morfema i, per tant, és la forma més simple des del punt de vista morfològic.

La sintaxi

Una de les diferències més evidents entre les llengües és l'ordre en què es disposen els elements que formen les frases i els sintagmes. El català, per exemple, es considera una llengua SVO, és a dir, una llengua en què l'ordre no marcat dintre de la frase és primer el subjecte, després el verb i finalment l'objecte (*la mare llegeix el diari*) i, dintre dels sintagmes nominals, els complements del nom van després del nucli nominal que modifiquen (*la casa d'en Pere*). Els noms que acompanyen una preposició en català apareixen després d'aquesta (*a casa*). Veiem, doncs, que en català el nucli dels sintagmes sempre apareix davant dels seus complements. En d'altres llengües, en canvi, el nucli tendeix a aparèixer al final del sintagma, de manera que l'objecte precedeix el verb, el com-

plement del nom i l'adjectiu van davant del nom i en lloc de preposicions tenen postposicions (si en català a fos una postposició, diríem *casa a*). Algunes llengües d'aquest tipus són el basc, el soninké, el mandinga, el panjabi, etc. A continuació, donem alguns exemples de construccions del panjabi i del mandinga que exemplifiquen aquest ordre:

(10) PANJABI

- a. *kuṛii ne kamm kiitaa* (SOV)
noia PART. treball va. fer
'La noia va fer el treball'
- b. *faaras daa baadshaa* (complement – N N – postposició)
Pèrsia de rei
'el rei de Pèrsia'

(11) MANDINGA

- a. *Keo ye maanoo domo* (SOV)
home PART. arròs menjar
'L'home menja arròs'
- b. *fuloo la ninsoo* (complement – N N – postposició)
fula de vaca
'la vaca del fula'

Tot i que les diferències entre el català i aquestes llengües són molt considerables, no provoquen tantes dificultats com ens podríem pensar. Quan els parlants ja són capaços d'expressar-se mínimament en català, no es produeixen gaires interferències entre l'ordre de la primera llengua i el de la que aprenen. Sí que se'n poden trobar, però, en els primers estadi d'adquisició de la nova llengua. A (12) en donem alguns exemples:

- (12) a. Cosa lletja no vol, Al·là
b. La mare de la xicota el seu marit va matar
c. gel de jocs (= jocs de gel, jocs a la neu)
d. ESO de segon (= segon d'ESO)

A (12a) i (12b) es pot veure com el parlant ha col·locat l'objecte directe (*cosa lletja* i *el seu marit*) al davant del verb; a (12c) i (12d), en canvi, que per a nosaltres resulten incomprensibles, s'ha calcat l'estruc-

tura d'un sintagma nominal amb el nucli al final (*jocs i segon*) i un sintagma postposicional al davant com a complement (*gel de i ESO de*).

Una altra qüestió sintàctica que pot esdevenir problemàtica per als parlants d'algunes llengües és la resposta a les preguntes que inclouen una negació. La influència de la primera llengua, en aquests casos, pot provocar malentesos amb un parlant català i, per tant, és bo saber que de vegades *no* equival a *sí* i viceversa. En algunes llengües, com en panjabi o en ucraïnès, per exemple, les respostes a les preguntes negatives són les contràries de les que faríem servir en català. Així, a una pregunta del tipus *No hi has anat?*, un *sí* nostre equival a afirmar l'acció del verb, és a dir, es diu que sí que hi ha anat; un *no*, en canvi, nega l'acció verbal i vol dir que no hi ha anat. En d'altres llengües, les respostes *sí / no* volen dir exactament el contrari. A (13) en donem uns quants exemples del panjabi:

(13)	a. <i>ajj t̥hãd̥ náĩĩ ai ?</i>
avui calor no és
'Avui no fa calor?'	
	b. <i>aaho, ajj t̥hãd̥ náĩĩ ai ?</i>
<i>sí</i> avui calor no és
'Sí, avui no fa calor'	(cat.: <i>no</i>)
	c. <i>náĩĩ, ajj t̥hãd̥ náĩĩ aii ?</i>
<i>no</i> avui calor no és
'No, avui fa calor'	(cat.: <i>sí</i>)

Com es pot veure, a diferència del que passa en català, en panjabi la resposta afirmativa afirma que és cert l'enunciat de la pregunta («Sí, es cert que *avui no fa calor*») i, per contra, la negativa nega que sigui cert el que es diu a la pregunta («No, no és cert que *avui no fa calor*»). Aquesta diferència entre les dues llengües explica l'estranyesa del diàleg que reproduïm a (14), entre un entrevistador català i un parlant panjabi:

(14)	—No t'agrada el castellà?
—Sí, perquè no puc fer castellà perquè no ma entera mucho. |
|------|---|

És evident, pel context, que el parlant panjabi hauria d'haver dit *no* en lloc de *sí* en la seva resposta. Si no ho ha fet, ha estat perquè ha utilitzat el mateix patró que s'utilitza en la seva llengua.

Reflexions finals

Després de veure les diferències gramaticals entre el català i les altres llengües i les influències que tenen en l'aprenentatge, sembla evident que és útil conèixer el funcionament d'aquestes altres llengües a l'hora de plantejar-se les estratègies didàctiques per ensenyar català a les persones que les parlen. Entendre d'on vénen les dificultats que presenta el seu procés d'aprenentatge segurament ajudarà a trobar el camí més adequat per arribar a l'objectiu final: aconseguir que dominin el català i, com a conseqüència, que els sigui una mica més fàcil la seva vida a la nova societat en què s'han integrat i que puguin arribar a tenir les mateixes oportunitats que les persones que sempre hi vivim de tota la vida.

Nota

* Aquest treball s'ha beneficiat d'un ajut del DURSI de la Generalitat de Catalunya (2001SGR 00288) i d'un altre del Ministeri de Ciència i Tecnologia (BFF2003-04043). Bona part de les dades de l'article provenen dels llibres realitzats per membres del Gabinet d'Assessorament Lingüístic per a la Immigració i editats pel Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya (col·lecció «Llengua, Immigració i Ensenyament del Català»). Citem les referències d'aquests llibres a l'apartat de bibliografia.

Referències bibliogràfiques

- CONTRERAS, J. M.; FULLANA, O. (2005): *El panjabi: estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la del panjabi*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família.
- GRÀCIA, L. (2002): *El xinès: estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la del xinès*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família. 1a reimpressió revisada, 2003.
- GRÀCIA, L. (2005): *El tagal: estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la del tagal*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família.
- GRÀCIA, L.; CONTRERAS, J. M. (2002): *El soninké i el mandinga: estudi comparatiu entre les gramàtiques del soninké i el mandinga i la del català*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família. 1a reimpressió revisada, 2003.
- LAMUELA, F. X. (2002): *El berber: estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la del berber o amazig*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família. 1a reimpressió revisada, 2003.
- LAMUELA, F. X.; ANI, V. (2005): *El romanès: estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la del romanès*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família.
- MORENO, J. C.; SERRAT, E.; SERRA, J. M.; FARRÉS, J. (2002): *Llengua i immigració*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família. 1a reimpressió revisada, 2003.

*Referències
de l'autora*

OROZCO, M.; ROCA, F. (2002): *El fula i el wòlof: estudi comparatiu entre les gramàtiques del fula i el wòlof i la del català*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família. 1a reimpressió revisada, 2003.

ROCA, F. (2005): *L'ucraïnès: estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la de l'ucraïnès*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família.

SÁNCHEZ, R. (2002): *L'àrab: estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la de l'àrab*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família. 1a reimpressió revisada, 2003.

Lluïsa Gràcia. Gabinet d'Assessorament Lingüístic per a la Immigració. Departament de Filologia i Filosofia. Facultat de Lletres. Universitat de Girona.
A/e: lluïsa.gracia@udg.es

Línia de recerca: Tipologia lingüística i comparació gramatical entre el català i les llengües dels immigrants.